

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 12. februar 1964 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Finn Moe, Bull (for Nordahl), Jakob Pettersen, Røiseland, Rakel Seweriin, Ingvaldsen, Hambro (for Bergesen), Borgen, Dahl, Hegna, Hønsvald, John Lyng og Treholt.

Fra Regjeringen var til stede: utenriksminister Lange.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet: statssekretær Boyesen, ekspedisjonssjef Ansteensen og sekretær Jakobsen fra Utenriksdepartementet.

Formannen: Som det sto i innkallelsen, er møtet sammenkalt for at utenriksministeren kunne få gi en redegjørelse for Kypros-konflikten, som vi jo leser om daglig i avisene. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Det skulle ikke være nødvendig å bruke så svært meget tid på å skildre hendingene på Kypros, men derimot tror jeg det er nødvendig å ha som bakgrunn selve det avtaleverket som den nåværende forfatning på Kypros hviler på – de avtalene som ble inngått henholdsvis i Zürich og i London i 1959, umiddelbart før Kypros ble selvstendig stat.

De viktigste dokumentene i dette komplekset av avtaler er først og fremst den såkalte "strukturavtale", som ligger til grunn for den forfatning som ble utarbeidet for Kypros. Den fastsetter at presidenten skal høre til flertallsgruppen, altså gresk-kypriotene, mens visepresidenten skal være tyrkisk-kypriot. De har gjensidig vetorett i alle saker som angår forsvar, utenrikspolitikk og intern sikkerhet. Regjeringen består av 7 gresk-kyprioter og 3 tyrkisk-kyprioter, og samme forholdstall – 70 : 30 – brukes ved besettelsen av stillinger i størstedelen av statsadministrasjonen. Likedan er plassene i nasjonalforsamlingen fordelt etter forholdstallet 70 : 30. Skatte- og avgiftslovgivningen krever separat flertall i hver enkelt av de to folkegruppers representasjon. Det vil altså si at hver av de to folkegrupper faktisk har vetorett overfor alle beslutninger om skatter og avgifter, og vi skal siden se hva det har ført til.

Så skal det for hver av de to folkegruppene være egne sivile domstoler, mens det er en egen forfatningsdomstol hvor begge grupper er representert, men under forsete av en utenlandsk formann. Videre skal det være kommunalt selvstyre for hver av folkegruppene i de største byene. Det skal altså være separate bystyrever for grekere og tyrkere.

Alle disse bestemmelsene i den såkalte "strukturavtalen" er så blitt innarbeidet i Kypros' forfatning.

Det annet hoveddokument er den såkalte "garantiavtale", som er en avtale mellom Storbritannia, som ga fra seg suvereniteten, og Hellas og Tyrkia som beskyttelsesmakter eller garantimakter for henholdsvis den greske og den tyrkiske

del av befolkningen. Disse tre makter garanterer da Kypros' uavhengighet, dets territoriale integritet og sikkerhet under henvisning til de grunnleggende prinsipper i forfatningen.

Hvis det kan påvises at bestemmelsene i traktatverket ikke blir opprettholdt, skal de tre garantimakter rådføre seg med hverandre, med sikte på å finne fram til felles tiltak, og det er slik rådslagning som nå pågår og har pågått i snart to måneder. Men hvis så enighet ikke blir oppnådd gjennom slike tre-sidige forhandlinger, har hver av garantimaktene forbeholdt seg rett til ensidig å gripe inn for å sikre at bestemmelsene i traktatene og i forfatningen blir overholdt.

Dessuten er det ved siden av denne garantiavtalen inngått en såkalt "alliansetraktat" mellom Kypros, Hellas og Tyrkia, og ifølge denne alliansetraktaten har de to maktene Hellas og Tyrkia rett til å stasjonere militære kontingenter på Kypros.

De militære styrker som Storbritannia har på øya, er for så vidt i en annen stilling, fordi da selvstendighet ble tilstått kypriotene, ble de britiske baseområdene utskilt fra republikken og vedble å stå direkte under britisk suverenitet, så der har Storbritannia frihet til å holde det antall tropper det vil. Men det er i kraft av garantiavtalen at de britiske tropper er blitt kalt inn på kypriotisk område for å sikre fred og orden, sammen med de tyrkiske styrker som er stasjonert der og de greske styrker. Det er altså nå tre nasjoner som sammen er sikkerhetsstyrker på øya.

Hele dette avtalekompleks ble godtatt av de tre makter Hellas, Tyrkia og Storbritannia og av lederne for de to folkegrupper, gresk-kypriotene og tyrkisk-kypriotene, med henholdsvis Makarios og Kuchuk som sine representanter – den ene ble president og den annen visepresident i Kypros.

Nå har det vært strid om praktiseringen av disse avtalene helt fra selvstendigheten ble oppnådd. Det viktigste konfliktstoffet har vært de rettigheter som forfatningen og avtaleverket sikrer den tyrkisk-kypriotiske mindretallsgruppen. Den fordelingsformelen som er brukt, og det at denne folkegruppen har absolutt vetorett, gir i virkeligheten den tyrkisk-kypriotiske minoritet større innflytelse enn dens tall skulle tilsi. Fordelingsformelen er 7 : 3, mens det faktiske tallmessige forhold er at tyrkerne utgjør bare snau 20 pst. av den samlede befolkning på Kypros. Derfor har det hele tiden fra begynnelsen av vært sterk misnøye hos gresk-kypriotene med denne, som de mener, privilegerte stilling som den tyrkiske minoritet har. Særlig klager gresk-kypriotene over at den faktiske vetoretten i skatte- og avgiftsspørsmål har ført til fullstendig kaos i skattepolitikken, slik at det i det hele tatt ikke er blitt orden i den nye statens finanser. På sin side klager så tyrkerne på Kypros over at det greske flertall saboterer bestemmelsene i forfatningen og i strukturavtalen. De påpeker blant annet at det aldri er kommet i stand de separate kommunestyre for hver folkegruppe som forutsettes opprettet i de større byene.

Det som løste ut den nåværende krise, var så at president Makarios i et hemmelig memorandum av 30. november 1963 tok opp forslag om en rekke forfatningsreformer som i virkeligheten ville innebære en utvikling bort fra dette balansesystemet med utstrakte rettigheter og garantier for minoriteten, mot et enhetlig statsstyre etter rene flertallsprinsipper, som da ville beskjære Kypros-

tyrkernes særrettigheter. Det var det at dette memorandumet ble kjent i den tyrkisk-kypriotiske folkegruppe som utløste urolighetene og de direkte væpnede kampene.

Nå er jo hele øya preget av den forhistorie som gikk forut for løsrivelsen fra Storbritannia, hvor terror fra begge folkegruppers side stadig var i bruk, og det er også tydelig at denne terror ikke bare vender seg mot den andre nasjonaliteten på øya. Det er også terror innenfor den gresk-kypriotiske majoriteten. Vår generalkonsul i Nicosia, som er en gresk-kypriotisk forretningsmann, dukket for noen uker siden opp i ambassaden i London – og han kom dit for å si fra at han følte seg truet på livet av gresk-kyprioter og derfor ikke kunne utøve sine plikter som norsk generalkonsul under den nåværende situasjon.

Det er helt på det rene at noen endring i forfatningen etter slike retningslinjer som de Makarios hadde antydnet i slutten av november, bare kan skje ved at hele avtalekomplekset, med strukturavtalen og garantitraktaten og det hele, samtidig blir tatt opp til revisjon. Kypriotene kan altså ikke forandre sin forfatning uten at de får konsens både fra Hellas, Tyrkia og Storbritannia.

Selve de blodige sammenstøtene begynte noen dager før jul – den 21. desember – og ble først brakt til opphør ved at de tre garantimaktene i hvert fall formelt grep inn alle tre, men reelt ved at britene forsterket sine troppestyrker på øya og overtok sikkerhetstjenesten der. Under urolighetene er så regjeringsapparatet i virkeligheten brutt sammen. Makarios og Kuchuk – presidenten og visepresidenten – snakker ikke sammen og det holdes ikke samlede regjeringsmøter. I stedet er det etablert et slags improvisert eget styre innenfor hver av de to folkegrupper, ledet av henholdsvis Makarios for det greske flertall og Kuchuk for det tyrkiske mindretall.

Internasjonalt sett er det så på forskjellige plan gjort forsøk på å finne en løsning på problemet. De direkte berørte parter – det vil altså si de tre garantimakter og representanter for de to folkegrupper på Kypros – kom sammen til en konferanse i London, på britisk initiativ, den 15. januar allerede, og de sitter ennå sammen, men er ikke kommet noen vei i sine forsøk på å finne en omforenet løsning. Gresk-kypriotene holder fast ved, som sitt formål, å få gjort om forfatningen i retning av et rent flertallsdemokrati uten særgarantier for mindretallet. Tyrkisk-kypriotene later til å operere med flere muligheter, enten fortsatt å holde på ordningen fra Zürich- og London-avtalen og den nåværende forfatning eller alternativt å lage en ren føderasjon. Det har også vært antydnet en faktisk deling av øya i en tyrkisk republikk og en gresk republikk. Vanskeligheten ved det er jo at de bor om hverandre – det er et slags lappeteppe – men det har allerede, mer eller mindre spontant vært i gang gjennom lengre tid en viss sammenflytting av den kypriotiske minoritet i mer samlede geografiske områder.

Det som nå er under diskusjon og som har gjort at saken melder seg for oss, er at britene synes at med de forpliktelser de har måttet påta seg ellers i verden – både i Malaysiaføderasjonen og i de tre øst-afrikanske stater hvor det har vært mytterier – makter de ikke stort lenger å holde stillingen som sikkerhets- og ordensmakt på Kypros alene, og de har sett seg om etter hjelp til å løse denne oppgaven. Saken ble drøftet på et nokså tidlig tidspunkt i NATO's råd, men på grunn av den folkestemming som råder i hvert fall hos den store del av den gresk-

kypriotiske befolkning som stemmer kommunistisk mot NATO som organisasjon, valgte man ikke å operere gjennom NATO som organisasjon, men å henvende seg til hver enkelt medlemsstat i NATO om assistanse i den nåværende situasjon. Her gjelder det jo en konflikt som kan utvikle seg til et åpent væpnet oppgjør mellom to medlemsstater i NATO, Grekenland og Tyrkia, på vegne av henholdsvis flertallet og mindretallet i republikken Kypros.

Når man ikke har valgt å henvende seg primært til De forente nasjoner, skyldes det at man på britisk hold er redd for at da ville russerne i Sikkerhetsrådet begynne å spille på dette og opptre som en slags ekstra beskyttelsesmakt for den gresk-kypriotiske majoriteten på øya. Dessuten er det for så vidt i samsvar med systemet i FN-pakten, at når det oppstår en konflikt mellom to medlemsland, skal man først prøve å løse den ved direkte forhandlinger. Finnes det en partiell organisasjon som de begge er medlemmer av, skal man forsøke å løse den innenfor denne organisasjon. Først hvis ingen av de fremgangsmåtene lykkes, kommer saken til De forente nasjoner.

Nå har jo FN for så vidt vært i bildet fra et meget tidlig tidspunkt som saken ble drøftet i Sikkerhetsrådet på kypriotisk initiativ, og det førte til at det ble sendt en observatør til Kypros. Det er den indiske general Gani, som i sin tid gjennom et lengre tidsrom var sjef for styrkene i Gaza-området, og som nå er generalsekretærens militære rådgiver. Dessuten har generalsekretæren en politisk representant som observatør under forhandlingene i London.

Det forslag som britene har fått amerikanerne med på, og som amerikanerne nå mer og mer har overtatt som sitt, går da ut på at det skal lages en fredsstyrke på tilsammen 10 000 mann, sammensatt av frivillige kontingenter fra de av NATO's medlemsland som mener seg i stand til å yte bidrag, og så skal de påta seg et oppdrag for tre måneder, men ikke lenger. I løpet av disse tre måneder skal en i forhold til denne konflikt nøytral meglingsmann forsøke om han kan finne en forhandlingsløsning.

Denne henvendelse ble gjort til NATO's medlemsland for ca. 14 dager siden, og reaksjonene har vært litt forskjellige i de forskjellige land. Hittil har Belgia, Canada, Danmark og Nederland sagt at under forutsetning av at de fleste av NATO's medlemsland blir med, vil de yte en kontingent. Den andre betingelsen de har satt, er at alle de direkte berørte parter må samtykke i forslaget, og det vil i virkeligheten si Makarios, som er den som har vanskeligst for å gå med på dette forslaget. Det eneste av NATO's medlemsland som har sagt klart nei til å stille styrker, er Frankrike. Forbundsrepublikken Tyskland har ennå ikke tatt noe standpunkt. Der har det vært nokså mange motforestillinger på grunn av at Hellas jo var okkupert av Hitlers tropper under krigen, og de venter seg reaksjoner i befolkningen av den grunn. Italia inntar en velvillig avventende holdning, og har ennå ikke offisielt gitt til kjenne noe standpunkt, så man står der for så vidt i den samme stilling som vi står i her i Norge til i dag.

Dette britisk-amerikanske forslaget er, så vidt en kan få klarhet i – men det er meget vanskelig å få helt faste holdepunkter i hele denne saken – i prinsippet akseptert av Hellas og Tyrkia og også av den tyrkisk-kypriotiske minoritet, men ikke

av Makarios. Makarios ga sitt svar på forslaget den 5. februar, og der heter det uttrykkelig at han ikke kan godta forslaget av følgende grunner: Fordi de fredsbevarende styrkers oppgave og status ikke er klart nok definert, fordi Kypros' regjering ikke er representert i den komite som skal gi politisk rettleiding – det er forutsatt at det skal være en komite av de stater som stiller kontingenter – og denne rådgivende komites mandat og funksjon heller ikke er nøye definert, og for det tredje fordi forslaget bekrefter garantiavtalens bestemmelser om intervensjonsrett for garantimaktene hvis ikke noen forhandlingsløsning blir funnet og fordi forslaget forutsetter at styrken ikke skal stå under FN's Sikkerhetsråd. Men så heter det videre at det er nødvendig at enhver styrke som skal stasjoneres på Kypros, står under Sikkerhetsrådet, som er det eneste internasjonale organ som kan anvendes for og pålegges å opprettholde freden. Om forslaget om å oppnevne en nøytral meglingsmann sier Makarios at det forslaget vil han også ha en nærmere avklaring av før han kan ta standpunkt til det. Men så konkluderer han med at prinsippet om en internasjonal styrke kan han godta, bare en finner en form for å stille denne styrken under FN's Sikkerhetsråd. Men hverken greske eller tyrkiske tropper må være med. Og der er man vel ved kjernen i hele Makarios' standpunkt. Han vil forsøke å bli kvitt de tyrkiske troppestykker som står der som garantister for den tyrkiske minoritet på Kypros. Dessuten sier Makarios at styrkens mandat må omfatte beskyttelse av Kypros' territoriale integritet og hjelp til å gjenopprette normale forhold – altså ikke bare det å holde orden i en tre måneders periode, mens megling pågår.

Dette svaret kunne jo utlegges på forskjellige måter. I Storbritannia betraktet man det nærmest som et avslag, men i Washington mente man at det ga grunnlag for et forsøk på å finne fram til en omforenet løsning. Det har da ført til at initiativet i de videre forhandlinger direkte med de berørte parter, er gått over fra britene til amerikanerne. Den amerikanske viseutenriksminister George Ball har nå vært i Aten, og det sies at han der har fått tilslutning til en plan som man ennå ikke vet nøyaktig hva går ut på, at han nå i dag er i Ankara, og at han i morgen etter at han, som man håper, har fått konsens fra både gresk og tyrkisk side, skal til Nicosia for å se hva han kan oppnå hos den tyrkiske minoritet – som han ikke venter store vanskeligheter med – og hos Makarios, som er den hvis standpunkt lager vanskeligheter i hele denne saken.

FN har altså hittil nøyet seg med å opptre som observatør dels på stedet, i Nicosia, og dels i London under forhandlingene der. Vi vet at generalsekretæren er bekymret for at saken kan bli kastet i fanget på FN. Han vet ikke sin arme råd med hvordan han skal greie fortsatt å finansiere operasjonene i Kongo, og får han dette nye ansvaret, vet han ikke hvordan han skal finne en løsning på det. Derfor har han hittil holdt seg meget sterkt tilbake.

Russerne har reagert relativt sent. De ventet helt til 31. januar med en offisiell stillingtagen. Da gjorde de det ved en TASS-erklæring, hvor de tok det standpunkt at forholdene på Kypros er et indre anliggende for Kypros selv, at den planlagte fredsbevarende operasjon ville være en intervensjon i den hensikt på nytt å tvinge Kypros inn under kolonialismens åk og at en slik intervensjon ville innebære en

overtredelse av FN-pakten. Det heter videre i denne erklæringen at Sikkerhetsrådet er det organ som har ansvaret for å bevare freden, og at Sikkerhetsrådet selv må ta affære for å sikre Kypros' uavhengighet. Så slutter erklæringen med en appell til de store vestlige stater og til Kypros' naboland om å vise suntt vett og ikke komplisere situasjonen med denne planen om en fredsbevarende styrke. Dette ble så fulgt opp sist fredag med et brev fra Krusjtsjov til den amerikanske president og til den franske president og til statsministrene i Storbritannia, Tyrkia og Hellas. I dette brevet heter det at stasjonering av styrker fra NATO-land vil være en faktisk okkupasjon av Kypros og et forsøk på å bringe en stat som i dag er nøytral, inn under NATO's kontroll. Videre heter det at Sovjet ikke kan stille seg likegyldig til den situasjon som nå utvikler seg i et område som ikke ligger langt fra Sovjet-Samveldets grenser. – Men til tross for disse to erklæringer har Sovjet-Samveldet hittil ikke tatt noe konkret initiativ for å få Kypros-spørsmålet behandlet i Sikkerhetsrådet.

Som komiteen vil skjønne er det ennå en temmelig uklar situasjon vi står overfor, og når vi i Regjeringen har holdt oss så tilbake som vi har gjort, har den ting at vi er medlem av Sikkerhetsrådet ut dette året veiet ganske tungt. Vi har nødig villet binde Norge til en bestemt løsning for det tilfelle at saken likevel skulle komme inn for Sikkerhetsrådet. Det som kompliserer stillingen noe, er så at danskene spesielt har nevnt at deres villighet til å stille kontingent er betinget av at Norge gjør det samme. Til tross for den kontakt som har vært med den danske ambassadør, kom det at de gjorde det i den formen og kunngjorde det på den måten, som en fullstendig overraskelse for oss. Det var ikke gitt noe varsel om at de hadde det i tankene. Men Regjeringen synes at denne situasjonen er så pass komplisert og vanskelig at den er meget interessert i å høre hvilke tanker medlemmene av denne komite gjør seg om en eventuell norsk deltakelse, under den selvfølgelig forutsetning at det er samtykket fra samtlige interesserte parter i en slik løsning.

Formannen: Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen.

Langhelle: Ifølge avisene skal Makarios ha akseptert tanken om en samveldekontingent.

Utenriksminister Lange: Ifølge avisene skal han ha akseptert det, ifølge meldingene skal han ikke ha akseptert det. Det vil si at det er uklart – det har svinget fram og tilbake. For noen dager siden het det fra London at de skulle ha henvendt seg til Irland og spurt om Irland kunne stille en kontingent. Det var oppfatningen i London at andre samveldeland enn Canada og Irland neppe kunne komme på tale, fordi både New Zealand og Australia er så sterkt engasjert i Malaysia-situasjonen at de ikke har tropper disponible til andre deler av verden. Men siden vi hørte dette for snart en uke siden om henvendelsen til Irland, er det blitt helt stille omkring det, så det ser for oss ut som om den tanken er droppet.

Ingvaldsen: Kypros er jo en av disse statene som nokså nylig er blitt selvstendig, og har da de vanlige problemene. Det var jo England som hadde ledelsen der tidligere, og englenderne har jo en slags fotfeste der fremdeles, så vidt jeg forstår. For meg synes det som det naturlige ville være om det var England som forsøkte å bringe litt orden i tingene, og som hadde kontrollen.

Jeg kan godt forstå at englenderne ikke viser noe særlig initiativ, men det forekommer meg at det å trekke inn NATO i denne forbindelse kan medføre atskillige komplikasjoner, særlig når Frankrike har tatt det standpunkt det har tatt. NATO er vel ikke så velklingende i de deler av verden i det hele tatt.

Kan det ikke tenkes at englenderne også er forberedt på å ordne opp på egen hånd, men at de nødvendig vil vise noe særlig initiativ?

Utenriksminister Lange: Britene sier – og det tror jeg er helt reelt – at med den situasjon som er oppstått i Øst-Afrika, med den situasjon som de har i Malaysia, så vil deres militære ressurser være overanstrengt, hvis de i tillegg til det skal holde så meget som 10 000 mann – som de mener er nødvendig – for virkelig å sikre at det ikke skjer voldshandlinger folkegruppene imellom på Kypros.

Derfor har de altså bedt sine allierte innenfor NATO om at vi – ikke som en NATO-aksjon, men som en hjelpeaksjon fra allierte overfor britene – skal være med og dele denne byrden med dem. De har uttrykkelig presisert at styrken ikke skal være under noen NATO-kommando. Den styrken de gjerne vil ha sammensatt, skal stå under britisk kommando, slik at det primære ansvar skal altså britene fortsatt ha. Man skal hjelpe sine allierte innenfor NATO – det er konstruksjonen fra britisk side.

Ingvaldsen: Jeg forstår det. Men er det ikke mulig at den samme støtte til England kan oppnås ved at England avlastes i sine militære forpliktelser og engasjementer andre steder? England har jo langt flere folk på beina enn bare der det ble nevnt, de har bl.a. noen i Vest-Tyskland. Det forekommer meg at det å tromme sammen en sånn mer eller mindre NATO-betonet styrke vil skape problemer både i selve NATO og like overfor russerne. At NATO kommer inn i bildet i det hele tatt, kan jeg ikke se er noe heldig i og for seg.

Hambro: Jeg vil gjerne få stille et par spørsmål.

For det første er det vel ganske klart at det som den russiske noten antyder, at en slik styrke strider mot pakten, fordi det er intervensjon, faller helt bort hvis alle parter er enige om den? Det er slått fast helt klart allerede under Kongo-operasjonen at når en stat selv ber om slik hjelp, kommer ikke artikkel 2, punkt 7, inn overhodet, så det argument bortfaller.

Men så kommer det neste spørsmål. Jeg forstår at det kan skape komplikasjoner med en styrke fra NATO-land, og det kan skape komplikasjoner å få det inn for Sikkerhetsrådet. Jeg kan godt forstå begge de to ting. Men har det vært på tale å be andre land, utenfor NATO, f.eks. Sverige og andre stater, å sende kontingenter, slik at det blir en helt ny, ad hoc organisasjon, som ikke står direkte

under FN og heller ikke direkte under NATO? Det kunne i all fall være verdt bryderiet å undersøke det.

Så et spørsmål til som jeg synes er viktig, og som jeg tror utenriksministeren ikke nevnte. Hvor stor skulle de styrkene som eventuelt skulle sendes fra Norge, være, hvordan skulle de plukkes ut, og hvordan skulle dette betales? Vil det bli en stor belastning for oss?

Så vidt jeg forsto utenriksministeren, er det helt på det rene at det ikke er tale om fra norsk side å gjøre dette uten at det er enighet blant alle vedkommende. Det er helt klart. Men jeg ville gjerne vite hva som er på tale av de andre mulighetene jeg nevnte.

Utenriksminister Lange: De eneste land som har vært på tale utenom NATO's medlemsland, har vært medlemmer av Commonwealth. Staten Kypros er ikke medlem av NATO, men de tre garantimaktene er NATO-medlemmer, og det er det at de tre garantimaktene er NATO-medlemmer, som har gjort det naturlig fra britisk synspunkt å henvende seg i første omgang til NATO-land.

Den andre gruppen av land som har vært på tale, er altså Samveldelandene, nærmere bestemt de hvite Samveldelandene. Og der er situasjonen den jeg nettopp nevnte, at man vurderer det slik at både Canada og Irland i og for seg skulle ha muligheter, mens Australia og New Zealand ikke har det, fordi de er engasjert i Malaysia-konflikten først og fremst.

Det har vært antydning en størrelsesorden for en norsk kontingent et sted omkring 750 mann. Det vil ikke under noen omstendighet komme på tale å gå så høyt. Danskene har satt sitt bidrag til godt og vel 500 mann. Som i Danmark måtte styrken rekrutteres på frivillig basis. Det er forutsetningen hvis denne styrken blir sammensatt av frivillige kontingenter fra NATO-land, at vedkommende land selv skal bære kostnadene ved det, at det altså ikke skal være noen fellesfinansiering, men at hvert enkelt land skal bære sine egne kostnader.

Hambro: Hva omtrent kan dette koste?

Utenriksminister Lange: Det har det ennå ikke vært regnet på. Vi har sett så pass nølende på denne situasjon at så langt er vi ennå ikke kommet.

Borgen: Det er vanskelig for oss, selv på bakgrunn av den forholdsvis fylldige redegjørelse utenriksministeren har gitt, og det vi har sett i avisene og hørt i nyhetstjenesten ellers, å kunne ha noen mening om hvordan et slikt problem bør gripes an.

Jeg sitter også med noen skepsis overfor det som var referert, at britene ikke skulle ha rent militær fysisk evne til å kunne ordne opp dette. Jeg kan godt forstå at de kan trenge hjelp fordi det er vanskelig for dem politisk å engasjere seg, men jeg setter et lite spørsmålstegn ved dette om britene i det hele tatt ikke kan avse tropper og de midler som skulle til. Men la nå det være som det vil. Det er klart at rent politisk er det vanskelig for britene. – Det er vanskelig også for NATO. Jeg ser godt

ønskeligheten av at en konflikt mellom NATO-medlemmer kunne bli ordnet opp uten at man gikk utenom NATO's rekker, og at det kunne bli gjort slik som det har vært antydnet, at man plukker ut noen lite engasjerte NATO-land til å sende folk dit. Men jeg har en følelse av at uansett hvordan det blir gjort, så vil det henge igjen litt at dette *er* NATO-land, og det er en drawback ved ordningen.

Her har vært nevnt Norge og Danmark. Etter de tall for styrken som må til for at det kan bli tilstrekkelig – det har vært antydnet 10 000 mann – så vil jo våre kontingenter bli rent for små, og måtte jo suppleres fra andre områder med betydelig større kontingenter. Det preg av nøytralitet som en kunne få over en nordisk gruppe, ville bli visket noe ut fordi en måtte ha andre til hjelp. En kunne tenke seg at det kunne bli en godtatt gruppe om Norge, Danmark og Sverige kunne ha overtatt dette, men det forekommer meg at det både vil overstige den evne vi har rent tallmessig hva mannskaper angår, og bli en altfor stor økonomisk belastning. Det synes meg at her må FN faktisk være den naturlige belastning. Det synes meg at her må FN faktisk være den naturlige instans til å ta fatt og ordne opp. Vi har hørt om de økonomiske bekymringer FN har, og det er selvfølgelig realiteter som en ikke kan se bort fra. Det kan også være vanskeligheter av annen art. Men jeg synes nok at dette må være et helt utpreget tilfelle for å engasjere De forente nasjoner.

Jeg vil gjerne be utenriksministeren om han kan gjøre ytterligere litt rede for de muligheter som måtte foreligge for at det skulle kunne skje, og hvilke vanskeligheter vi står overfor. Vi bør i all fall ikke gi oss inn på noen andre løsninger før det er klarlagt helt ut både om det er muligheter for det, eller i tilfelle hvilke vanskeligheter som foreligger. Det er min foreløpige oppfatning i saken.

Utenriksminister Lange: Det har vært konsultasjoner mellom medlemmer av Sikkerhetsrådet også etter den korte behandlingen av saken som skjedde på gresk-kypriotisk initiativ, og som førte til at generalsekretæren sendte sin observatør der ned. Men det har hittil ikke fra noen kant vært ansett for ønskelig at saken ble tatt opp i FN's Sikkerhetsråd så lenge forhandlingene i London ikke er brutt, og så lenge man kan håpe på en løsning ved enighet mellom de direkte interesserte parter. Når man nødig vil bringe FN inn, så er det fordi man er redd for, med det propagandistiske opplegget som er kommet fra sovjetisk side, at Sovjet-Unionen som sikkerhetsrådsmedlem ville utnytte situasjonen til å skape ytterligere komplikasjoner mellom to medlemsland i NATO.

Det er vel også den fornemmelse som gjør seg gjeldende, at det er så pass kompromitterende utad for en allianse som NATO at det faktisk oppstår en fare for en væpnet konflikt mellom to medlemsland, at det vil være et nokså naturlig og primært ansvar for NATO's medlemsland i fellesskap å bidra til å finne en løsning på saken.

Med hensyn til *Storbritannias* evne, så skal vi jo huske på at for en del år siden – omtrent midt i femtiårene – skar Storbritannia ned sine stående styrker ganske betraktelig. De opphevet den alminnelige verneplikt og skar ned sine styrker, sånn at de nå er overanstrengt hvis de skal holde den styrken som de har lovet under Paris-avtalen av 1965 å holde i Tyskland. Den mulighet de har, og det som i dette

tilfelle sannsynligvis kommer til å måtte skje hvis ikke denne løsningen eller en annen løsning med bidrag fra andre land kommer i stand, blir allikevel at de må redusere sine styrker i Tyskland og ta av dem for å styrke vaktholdet på Kypros. Men det er nettopp for å unngå det at de forsøker å finne en løsning ved å appellere til sine allierte innenfor NATO-alliansen.

Hambro: Jeg har en del spørsmål til å stille utenriksministeren, som jeg gjerne vil få besvart mens vi drøfter dette.

Hvordan er egentlig konflikten å betrakte for øyeblikket, er det en konflikt mellom Grekenland og Tyrkia, eller er det en indre konflikt i Kypros, slik det ser ut? Jeg spør om dette, for hvis det er tale om en konflikt mellom de to stater, så er det en internasjonal konflikt, og da er det klart at det kommer inn under Sikkerhetsrådet og at paktens artikkel 2, punkt 7, ikke kan anvendes hvis det er fare for krig. Hvis det derimot kan betraktes som en indre konflikt på Kypros, er jo saken i virkeligheten atskillig enklere, for hvis man gjennom forhandlinger i London eller et annet sted kunne bringe den kypriotiske regjering og partene til å bli enige om å gå med på å få hjelp og støtte for å holde indre ro og orden, vil det da være atskillig lettere å presentere saken både overfor Sikkerhetsrådet og overfor de andre land.

Det var det ene spørsmål jeg ville stille.

Det annet spørsmål jeg hadde, var om Sikkerhetsrådet. Utenriksministeren har delvis besvart mitt spørsmål ved å si at Sovjet vil legge vanskeligheter i veien og bruke dette i propagandistisk formål i Sikkerhetsrådet. Det er ganske klart. Men man må vel også kunne gå ut fra at hvis dette kommer opp i Sikkerhetsrådet, vil Sovjet-Unionen nedlegge veto mot at man skulle anvende internasjonale styrker under FN. Slik som Sovjet har stilt seg både til UNEF og ONUC, er det vel liten grunn til å tro at Sovjet-Unionen vil gå med på noe nytt eventyr – i Sovjets betydning – med en FN-styrke.

Så var det spørsmålet om Storbritannias stilling. Utenriksministeren har her understreket at Storbritannia ikke har anledning til å gjøre dette, av militære grunner. Hvordan vil saken stille seg politisk overfor partene i Kypren? Vil det være mer smakelig for kypriotene, eventuelt også for Grekenland og Tyrkia, å ha en internasjonal styrke istedenfor å ha en engelsk styrke? Med andre ord, kan det være en politisk belastning både for Storbritannia og de andre statene hvis Storbritannia kommer tilbake, som en fortsettelse av en slags kolonimakt, og vil det lette det politiske klima hvis det tas ut av Storbritannias hender så meget som mulig og gjøres på internasjonal basis?

Så et siste spørsmål: Utenriksministeren mener dette bare vil dreie seg om en tre måneders periode, at man i løpet av de tre måneder skal kunne nå frem til megling av en nøytral meglingsmann, uten at utenriksministeren har sagt hvem det er. Men er det ikke grunn til å tro at en slik periode vil komme til å bli atskillig lengre enn tre måneder, kanskje vil det komme til å bli år, hvis vi har lov å trekke noen parallell med andre steder hvor vi har hatt slike internasjonale styrker? Hvis det er tilfelle at vi ikke har rimelig grunn til å tro at saken vil bli løst på tre måneder, må en også kunne trekke den konklusjon at det blir ikke lett for oss å trekke vår

styrke tilbake etter tre måneder, og det kan komme til å bli en meget langvarig og en kostbar operasjon for oss. Det er vel spørsmål vi bør ha litt mer i tankene, før Regjeringen treffer noen beslutning.

Utenriksminister Lange: Konflikten på Kypros er i dag en indre konflikt innenfor den kypriotiske stat. Men på grunn av garantiavtalene og på grunn av den intervensjonsrett som garantiavtalene gir de to makter – henholdsvis Hellas og Tyrkia – er den potensielt en konflikt mellom to garantimakter.

Med hensyn til holdningen på Kypros selv til britene synes jeg i all fall alle indikasjoner er at kypriotene i og for seg ville foretrekke om britene gjorde dette alene. Men britene sier at de makter det ikke, og den eneste mulige måte de kan gjøre det på, er altså å trekke tropper fra Tyskland. Og der er NATO-styrkene allerede så pass svake, ved franskmennenes mangelfulle innsats, at de er ytterlig betenkt ved å foreta en slik disponering av kreftene.

Det er vel overveiende sannsynlig, hvis saken skulle bli brakt inn for FN's Sikkerhetsråd – og det måtte da være av Kypros selv – at Sovjet-Unionen ville nekte å medvirke til en FN-styrke, etter de deklarasjoner som hittil er kommet. Noe absolutt sikkert vet man ikke, men indikasjonene går nok i den retning.

Varigheten er selvfølgelig et av de store usikkerhetsmomenter. Henvendelsen, slik den kom, sier at den forpliktelse man inngår, skal være strikte limitert til tre måneder; etter den tid skal man ha full frihet til å trekke sine styrker tilbake. En annen sak er om situasjonen i mellomtiden har endret seg så sterkt at man finner det forsvarlig. Dette er et av de momenter som har gjort at Regjeringen har vært så nølende og så usikker på hvordan vi skulle stille oss i denne situasjonen.

Formannen: Jeg har tegnet meg selv. Jeg vil bare si et par ord. Jeg tror dette er en konflikt som, hvis man ikke kan finne en løsning på den, og den får utvikle seg videre – ikke blir om jeg så skal si nedfrossen, men utvikler seg videre – kan ha meget vidtrekkende konsekvenser for NATO. Det kan det vel ikke være tvil om. Og der ligger nettopp, som utenriksministeren pekte på, interessen for om ikke NATO som organisasjon så i hvert fall for NATO-maktene i å gjøre noe for å unngå en tilspissing av konflikten her.

Når det gjelder vår deltagelse, synes jeg man må holde fast ved det vilkår at det må være klart at alle parter må være enige om en eventuell slik styrke, hvis det skal bli tale om vår deltagelse. Men jeg må også si at jeg synes den holdning som Sovjet-Samveldet har tatt til dette, gjør det enda vanskeligere for et land som Norge å delta her, ikke bare ut fra helt alminnelige politiske betraktninger, men også nettopp fordi vi er medlemmer av Sikkerhetsrådet og altså eventuelt vil møte saken der.

Det var alt jeg hadde å si.

Ingvaldsen: Jeg hørte med interesse på utenriksministerens uttalelse om Storbritannias stilling. Det bekrefter det inntrykk jeg har, at i de nye frigjorte stater

trekkes faktisk den gamle såkalte kolonimakt inn igjen. De blir gjerne velvillig betraktet for tiden, sånn har det jo gått i en rekke land.

Her forstår jeg det slik at England allerede har grepet inn og har sendt tropper, og det har ikke skapt noen problemer, så jeg tror at rent politisk sett vil det være det aller enkleste om England håndterte denne affæren. For England spiller selvfølgelig antall tropper de må ha, en viss rolle. Jeg kunne også tenke meg at det er en ganske stor belastning økonomisk, hvis de må bære det selv. Men det må etter min mening være lettere å finne en ordning der og slippe å få alle de forviklinger som en internasjonalt sammensatt styrke vil bety i det området, uten tvil.

Jeg for min del kan heller ikke si at jeg synes det er noe særlig strålende at amerikanerne har overtatt initiativet der inne i bunnen av Middelhavet. Jeg tror det var bedre om englenderne var de som representerte NATO-landene og Vesten der borte. Jeg ser det i det hele tatt slik at England har den beste mulighet til å gjøre det, og det vil skape minst internasjonale problemer i det hele tatt. Det blir da et mer praktisk problem om militære og økonomiske ressurser, og er vi nå villige til å være med på å sende folk dit bort og betale, så måtte vi også kunne være med på en eller annen ordning for å få løst dette på den enkleste måte, altså hvis England vil overta jobben.

Braadland: Utenriksministeren nevnte innledningsvis at det mellom disse to folkegruppene – den tyrkiske og den greske – er strid, men dessuten synes det også å være en strid innen disse folkegruppene. Der er vi ved et kompliserende moment. Jeg kan være enig med hr. Hambro når han spør i hvilken grad dette er en internasjonal konflikt og i hvilken grad det er en intern konflikt.

Jeg synes at man i første omgang bør se denne konflikten som en indre NATO-sak, fordi både Grekenland og Tyrkia er medlem av NATO, og fordi – i all fall er det mitt inntrykk – det vesentligste sprengstoff i Kypros er forholdet mellom Tyrkia som støtte for den tyrkiske minoritet og Grekenland som støtte for den greske majoritet.

Får vi klart for oss hvorledes det forholdet er, om det virkelig er så at det er de to maktene som trekker i sine minoriteter og som dirigerer dem, da synes jeg det er nokså åpenbart at vi bør angripe konflikten som NATO-sak. Det gjelder å megle mellom disse to stridende og få den internasjonale delen av den konflikten ut av verden, og så fikk man da i neste omgang forsøke å se på hvilket konfliktstoff det finnes innen den greske gruppen og eventuelt innen den tyrkiske.

Etter min oppfatning inneholdt den opprinnelige garantiavtalen en uendelighet av konfliktstoff, og det har da vist seg at det er kommet frem nå. Og jeg må si at det forekommer meg å være en foreldet tankegang at en minoritet som ikke utgjør mer enn 20 prosent av befolkningen skal ha så vidtgående vetorett også i ganske alminnelige beskatningsspørsmål og indrepolitiske spørsmål som tilfelle er her med den tyrkiske.

Hvis man forfølger det prinsipp som er lagt til grunn i garantiavtalen, så tror jeg man logisk kommer til at den eneste løsning på dette er at man setter en strek tvers over Kypros og deler den i en tyrkisk del og i en gresk del. Men etter min

mening er det en ytterst dårlig løsning, og man bør i all fall i første omgang forsøke gjennom NATO-rådet å øve et ganske sterkt press på Grekenland og Tyrkia og forsøke å få dem til å forstå at det innenfor en allianse ikke må herske slik uenighet som det åpenbart gjør mellom disse to land i Kypros. Hvis man kunne få løst den internasjonale delen av den konflikten først, tror jeg man var kommet ganske langt på vei. Og så floket som det i tilfelle ville bli å få saken inn for FN, vil jeg sterkt anbefale at NATO som organisasjon blir mer aktiv i dette spørsmål.

Kjøs: Det aktuelle, øyeblikkelige kan jeg si, spørsmål er å få etablert en styrke på Kypros som kan hindre at de blodige uroligheter der utvikler seg til ren borgerkrig med intervensjon fra Tyrkia og Grekenland. Hvordan den fremtidige ordening skal bli der, tør jeg ikke uttale meg noe om, men det er også noe som man skal bruke de tre måneder til å finne en utvei av. Men det som i dag trykker på, det er å skaffe så store styrker at de virkelig kan mestre situasjonen på Kypros. Og der er det jo som opplyst slik at England har sagt at de ikke kan klare dette alene uten å trekke styrker tilbake fra Rhin-armeen, og det er en dårlig løsning, for NATO-styrkene i Vest-Tyskland er for små som de er.

Jeg ser det slik at det naturlige må være å forsøke å løse denne konflikten innenfor det forbund som Tyrkia og Grekenland tilhører, altså innenfor NATO. Det synes jeg er en naturlig fremgangsmåte. Og kan man da finne frem til en ordening, en sammensetning av denne styrken og vilkår i det hele tatt for dens opptreden på Kypros som godkjennes av de interesserte parter, så mener jeg at innvendingene mot den styrken dermed må falle bort. Det er jo de interesserte parter dette angår, og hvis de godtar ordningen, så har ingen andre noe å si til det etter min oppfatning. Og kommer man så langt, da mener jeg at vi bør stille oss positivt til en eventuell deltagelse i en slik styrke. Men jeg gjentar at forutsetningen selvsagt er at ordningen da er godkjent av de parter som den angår, altså partene på Kypros, med Makarios i spissen, og Tyrkia og Grekenland. Jeg kan ikke skjønne annet enn at det må være den naturligste og den beste løsning, for alle er vel klar over hvilke komplikasjoner som kan oppstå om denne saken skal inn under FN og Sikkerhetsrådets administrasjon og avgjørelser.

Bull: Jeg synes det er nokså viktig å være helt klar over den formelle side av saken her. Så vidt jeg forsto utenriksministeren, er det i tilfelle ikke som NATO-medlem i formell forstand, at vi skulle ha noen forpliktelser eller at NATO's Råd eller noen annen myndighet i NATO skulle bestemme eller oppfordre oss til å være med i dette. Det ville i all fall formelt ikke bli som NATO-medlem vi skulle gjøre dette. Det må jo være så.

Så vidt jeg forsto utenriksministeren, opererte han med begrepet Storbritannia, og nevnte i den forbindelse Irland. Men det vil vel da også være nokså uformelt, for Irland er i all fall ikke formelt medlem av Samveldet. Og det må da likeledes også være som en slags Storbritannias venn eller allierte at vi gjør dette, og at vi får en oppfordring diplomatisk fra Storbritannia om å hjelpe til her, fordi vi er deres allierte, fordi vi er deres venn, fordi vi er medlem av NATO, akkurat som de.

Det spørsmål som jeg synes må stå i brennpunktet her, er dette: Hvilken norsk interesse varetas i tilfelle av en deltakelse, og hvilke betenkeligheter er der i tilfelle fra norsk side ved å si nei? Hvis der ikke er noen betenkeligheter fra norsk synspunkt ved å si nei, kan ikke jeg finne at der i den nåværende situasjon i forholdet til Storbritannia akkurat i dag er noen spesiell grunn til å si ja, hvis man da ikke kan peke på helt konkrete fordeler som Norge skulle ha i denne situasjon av å gjøre Storbritannia denne tjenesten.

Langhelle: Utenriksministeren har jo bedt om en reaksjon her i komiteen. Selv har han karakterisert Regjeringens holdning som nølende, og for mitt eget vedkommende må jeg si at min holdning også er nølende, kanskje enda mer enn Regjeringens.

Jeg tror at det første som må være klarlagt, er at der her virkelig foreligger en enighet blant de interesserte parter om en bestemt måte å gå fram på. En slik enighet foreligger ikke i dag, men en slik enighet må i alle tilfelle være et helt ubetinget vilkår for norsk deltakelse i en aksjon. Jeg er ikke sikker på at det, om en enighet blir etablert, vil være enighet om den løsning som nå er aktuell, og som vi har fått presentert her i dag. Jeg kan godt tenke meg at den løsning som det er mulig å bli enig om, kan bli av en annen art enn den som nå er lagt fram. Jeg tror derfor det er vanskelig på det nåværende tidspunkt å gi noen klar reaksjon. Hvis en slik enighet lar seg etablere, så vil ikke jeg i dag ubetinget si at det skal vi svare nei til, men jeg kan heller ikke godt si at vi skal svare ja, uten å vite nærmere hva løsningen går ut på. Jeg tror derfor at så uklar som situasjonen fremdeles er, vil det være riktig å be utenriksministeren komme tilbake til denne komite når situasjonen er noe mer avklart faktisk, og også i Regjeringen selv.

Utenriksminister Lange: Det er selvfølgelig en grei ting å si at dette får Storbritannia klare. Men Storbritannia har, til tross for at det har avviklet så meget av sitt imperium, allikevel fremdeles verdensomspennende ansvar av militær art i forhold til samveldelandene, hvor det er hovedforsvarsmakten. De er for øyeblikket engasjert i aktive krigsoperasjoner i Malaysia, de er engasjert i aktive indre sikkerhetsoperasjoner i tre østafrikanske stater, de er nødt til å holde betydelige styrker i Aden, fordi der er en eksplosiv situasjon i Yemen. De har i det hele tatt så store forpliktelser under samveldeforståelsen – for svært meget i Samveldet er ikke engang nedfelt i skriftlige avtaler – at jeg tror vi må forsøke å sette oss i den britiske regjeringens sted. I hvert fall er det jo et avgjørende faktum for oss at britenes egen vurdering, støttet av amerikanerne, er at dette er for mye for Storbritannia å greie alene, her må Storbritannia ha hjelp til å løse oppgaven.

Hvilken interesse har så Norge i at der blir funnet en løsning? Jo, Norge har den interesse i at det blir funnet en løsning at hvis det ikke blir funnet, så er det virkelig aktuell fare for en væpnet konflikt mellom to medlemmer av den alliansen som også vi tilhører, og hvilke virkninger det ville ha for hele NATO's stilling i verden og dermed for hele balanseforholdet mellom Øst og Vest, det tror jeg ikke det skal så svært meget fantasi til for å forestille seg. I all fall er det et risikomoment

så alvorlig fra alminnelig, allment vestlig sikkerhetssynspunkt at det i høy grad tilsier at vi, hvis vi ellers kan finne det forsvarlig, bidrar til en løsning som de impliserte parter seg imellom er enige om at de vil ha vår hjelp til. Men det er helt klart at det er en grunnleggende betingelse, og det er også grunnen til at Regjeringen har sett tiden an og fremdeles ser tiden an – fordi det ikke er klart om denne grunnleggende betingelse vil komme til å være til stede.

Hr. Braadland spurte: Er det Hellas og Tyrkia som trekker i sine respektive grupper på Kypros? Nei, jeg tror det er nærmere omvendt, at det er de respektive grupper på Kypros som engasjerer de to moderland. Og her er det jo en århundrelang historie bak. Altså, den greske fornemmelse av at Kypros i grunnen hører Hellas til, går helt tilbake til den greske oldtid. Den tyrkiske går ikke så langt tilbake, den går tilbake til etter at tyrkerne erobret Kypros, men det er allikevel en ca. 300 års periode hvor Kypros var tyrkisk. Så kom den britiske okkupasjonen, om man vil, ved Disraelis avtale i 1874 om at Storbritannia skulle overta beskyttelsen av Kypros og det etablerte sin base der med sikte på alle sine operasjoner i Suez-området og videre østover. Så hvis der fra den ene eller den andre folkegruppe på Kypros appelleres til moderlandet, så møter det øyeblikkelig følelsesmessig gjenklang, og så sterk følelsesmessig gjenklang at regjeringene øyeblikkelig kommer under et press for da å nytte sin rett under garantiavtalen, sin rett til intervensjon på vegne av sine respektive folkegrupper på øya.

Men jeg er for så vidt takknemlig for de reaksjoner vi har fått i komiteen, og det er en selvfølge at så snart saken blir mer avklart, må jeg få lov til å komme tilbake til komiteen. Dette er jo en sak som må inn for Stortinget, det er jo spørsmål om eventuelt å bruke norske tropper utenfor landets grenser.

Ingvaldsen: Jeg deler utenriksministerens syn på Englands stilling. England har jo en stor oppgave etter at Samveldet mer eller mindre er gått i oppløsning. Jeg er innstillet på at vi skal gjøre hva vi kan for å lette Englands problemer, selv om det selvfølgelig er lite, det vi kan gjøre. Men jeg tror allikevel ikke at det er riktig å gjøre denne saken her til noe NATO-problem. Der vil jeg bare peke på at NATO ikke offisielt bør trekkes inn i problemer i denne del av verden. Frankrike er ikke enig i aksjonen, det vil ikke være med. Dermed har vi straks vanskeligheter innen NATO. Jeg tror heller ikke USA er av de best egnede til å løse dette. Men jeg er sympatisk stemt for å støtte England – for å si det på den måten.

Bondevik: Det høyrest ut til å vera full semje om den ting at Norge i tilfelle ikkje kan verta med i løysinga av denne konflikten utan at alle interesserte partar er samde om det. No kan ein sjølv sagt tolka det som Makarios har gjeve som svar, på ymse måtar, fordi det vel er litt av eit både-og, men for mitt vedkomande står det slik at han faktisk ikkje aksepterer ei NATO-løysing, og er det rett forstått, så kjem altså ikkje NATO direkte inn i biletet. Og eg kan godt forstå at Makarios har vanskeleg for å lata denne saka verta løyst gjennom NATO. Men det skal eg ikkje koma inn på så langt ute i debatten.

Så er det då spørsmål om det kunne tenkjast andre måtar å løysa saka på. Der trur eg som fleire andre, at det er så pass uklårt med mange ting i dag at det faktisk ikkje er råd å taka noko standpunkt til det, eller ha noka grunngjeven meining om det spørsmålet. Eg er ikkje særleg interessert i at dette vert eit FN-spørsmål, i all fall ikkje på dette stadium, spesielt med tanke på Sovjet.

Så er det då spørsmål om me kan prøva å løysa saka på ein annan måte, og det har vore nemnt at ein kunne prøva land som ikkje har noko med NATO å gjera. Då er det vel faktisk berre ein del av samveldelanda som byd seg fram, pluss USA. Dersom me i det heile teke skulle vera med til dømes og skaffa ein styrke til Kypros, vil det vel i alle tilfelle verta oppfatta som eit NATO-tiltak, i og med at me er eit NATO-land, sjølv om det ikkje gjekk akkurat i NATO's regi.

Eg er samd med utanriksministeren i at sjølv sagt har vi stor interesse av å vera med å løysa denne konflikten, jamvel om me representerer eit lite land, og jamvel om det skulle kosta oss noko. Me har vel i grunnen ikkje interesser bortsett frå det å vera med og prøva å få til gode internasjonale tilhøve. Økonomiske interesser osv. kan me ikkje snakka om så vidt eg skjønar. Og eg kan godt forstå at Storbritannia, som faktisk hadde herredømme over og hadde inntekter av Kypros og som ga Kypros i frå seg, ikkje har så veldig store økonomiske interesser der i dag at dei er viljuge til å taka alle bøkene åleine, til dømes ved å ha 10 000 ekstra mann på Kypros. Så at Storbritannia er i ein vanskeleg situasjon i denne saka, er det vel snautt nokon tvil om.

No, eg kan like lite som nokon annan peika på nokon utveg, så lenge spørsmålet er så pass uklårt som på det noverande tidspunkt. Det ein i tilfelle kunne kasta fram, ville berre verta hypotetisk, når ein ikkje kjenner meir til dei reelle motiv som ligg bak hjå dei ulike partar. Eg er difor glad for at utanriksministeren så snart det er klårare liner vil koma tilbake til komiteen. Då er det mogleg at ein lettare vil kunne seia kva ein er samd i og i tilfelle ikkje samd i, enn på det noverande tidspunkt.

Røiseland: Ja, i dag kan ein jo stille seg avventande, så det er ikkje heilt naudsynt å ta noko endeleg standpunkt no. Men dersom dei interesserte partane kjem fram til ei løysing som alle godtar, og der det også er eit ønskje frå dei at vi skal vere med, så synest eg nok at vi får tøyge oss for å imøtekome det, også om det skal skje delvis innan ramma av NATO. Det er så store interesser som står på spill også for oss, at eg synest det ikkje er lett å halde seg utanom. Og det må bli vanskeleg endå for Sovjet å handtere saka også i FN då, med noko større hell, dersom alle partar som her er interesserte, er samde i løysinga. Men vel, vi veit ikkje i dag kva dei i tilfelle kan bli samde om, så vi får jo stille oss avventande. Men å vere negativ eller avvisande til ei ordning, det kan bli dyrt for oss.

Braadland: Jeg vil bare oppklare en misforståelse med hensyn til mitt første innlegg. Jeg hadde inntrykk av både på hr. Ingvaldsen og hr. Bondevik at de mente at jeg ville gå inn for en militær NATO-aksjon. Det var slett ikke i mine tanker. Det jeg tenkte på var at NATO burde aktiviseres for å søke å løse denne konflikten

mellom disse to NATO-partnerne, og da først og fremst på diplomatisk nivå for å få klarlagt hvor disse to landene står og få deres standpunkter noenlunde klart frem, hvis de ikke allerede er kommet frem. Og så, med utgangspunkt i denne klarleggelsen, fikk NATO-medlemmene eventuelt ta standpunkt til om de kan komme over ens om å sende et brannkorps dit ned i overgangsperioden mens de stridende parter forhandler seg frem til en løsning. Men det var en diplomatisk aksjon jeg tenkte på i første omgang fra NATO-landenes side.

Røiseland: Det er vel ikkje særleg bra at vi ikkje no har ambassadør i Aten.

Formannen: Flere har ikke bedt om ordet, og debatten får da tale for seg selv.

Hr. Ingvaldsen har bedt om ordet før møtet slutter.

Ingvaldsen: Det gjelder det møtet som ble holdt i Stortinget 6. februar om fiskerikonferansen. Sist mandag den 10. februar, fikk i all fall undertegnede to dokumenter som var merket "fortrolig" – det ene fra London om fiskerikonferansen, datert 23. januar, det annet fra Haag, datert 24. januar – og i disse dokumentene står det ting som for meg virker særdeles interessante. Jeg tenker særlig på brevet fra Haag. Vår mann der nede har hatt konferanser med et par hollendere, og han kommer da med et referat av hva disse hollenderne mener om Norges stilling på fiskerikonferansen. Han trekker også opp en konklusjon av hva hollenderne synes å mene. Jeg vil gjerne få sitere et avsnitt:

"Så vidt han forsto situasjonen, ville Norge, hvis vår delegasjon på siste møte var blitt bemyndiget til i prinsippet å godta utkastet og samtidig krevet unntak for den spesielt viktige nordlige (men ikke den sydlige) kystdel, fått samtlige delegasjoners godkjennelse av slike unntak."

Nå var ikke jeg til stede på samtlige fellesmøter mellom den utvidede utenrikskomite og fiskerikomiteen, men etter det jeg har fått vite ved å forhøre meg hos flere av deltagerne, var dette overhodet ikke berørt under komitebehandlingen, og det var heller ikke nevnt i Stortinget. Jeg har altså festet meg ved at disse dokumentene av 23. og 24. januar kom i all fall meg i hende mandag den 10. februar. Jeg tror at mine uttalelser under debatten i Stortinget ville ha falt noe annerledes hvis jeg hadde vært klar over dette. Nå er det jo mulig at Utenriksdepartementet allerede har foretatt en undersøkelse og forhørt seg om hvor vidt det som står her, er riktig, og at man kan mene at det ikke hadde noen interesse. Men i alle tilfelle synes jeg at Stortinget burde vært informert om disse opplysningene før det hadde sitt møte den 6. februar.

Formannen: Må jeg som formann få lov til å si et par ord. For det første *ble* spørsmålet om en deling av grensen ventilert på det siste møtet som var i utenrikskomiteen, og det var åpenbart at tanken ikke vant noen tilslutning. Så saken har altså vært drøftet i utenrikskomiteen.

Når det så gjelder disse dokumentene, er det i slike tilfelle meget vanskelig å vite hva man skal gjøre. Jeg får jo en god del slike rapporter, og jeg har da gjort det på den måten at de som jeg mener kan være av en viss interesse for saker man behandler, får vi mangfoldiggjort og sendt rundt til medlemmene. Når det sågar har vært antydnet – ikke her i komiteen, men blant stortingsmennene – at man her med vilje har holdt dokumentene tilbake, må jeg kalle det det rene tøv. For det første er hele dette med rapporter fra Utenriksdepartementets side ikke noen så enkel sak. Det tar tid å få dem mangfoldiggjort og sendt ut. De kommer altså med en viss forsinkelse til meg, og når man så eventuelt finner at de og de dokumenter kunne være av interesse, og ber om å få en ny forsyning av dem fra Utenriksdepartementet, så tar det også sin tid. Så det var helt naturlig, det var overhodet ikke noen tanke fra noens side på at det her skulle være en forsinkelse.

Bondevik: Det har sjølvsagt vore ein del tale om desse dokumenta som hr. Ingvaldsen var inne på. Eg kan godt forstå det som formannen seier, at det er vanskeleg å vita kva ein skal senda ut og ikkje senda ut til medlemene av den utvida utanrikskomiteen i slike spørsmål. Men når ein veit at dette spørsmålet var oppe på det siste møtet som dei to komiteane hadde her, og at det dessutan var oppe i debatten i Stortinget, og ein likevel ikkje fekk ein einaste reaksjon på at noko slikt hadde hendt f.eks. i Haag, då synest eg at Stortinget i all fall ikkje har fått nok informasjonar.

No er det mogleg at det som står der, ikkje er så reelt – det kan ikkje eg vurdera – altså at det for så vidt berre er *ein* som har sagt det, og at den som har sagt det, kanskje ikkje har så sterk bakgrunn, og at det kanskje ikkje ligg så mykje i det. Men dersom det er slik at det kunne ha hatt sitt å seia, så kan eg i all fall tenkja meg at dei som uttala seg, ville ha uttala seg på ein noko annan måte, fordi det hadde synt seg at det var noko reelt som me burde drøfta. For det var ingen som tenkte seg at ei deling av den norske kysten var eit reelt alternativ – det var i all fall mitt inntrykk både i komiteen og i Stortinget – og på det grunnlaget vart det heilt avvist. Men hadde ein forstått det slik at dette var noko som kanskje kunne gjennomførast, så ville ein sjølvsagt ha diskutert det fram og tilbake og vurdert det på ein heilt annan måte enn det vart gjort den gongen. Eg vart nokså forskrekka då eg fekk sjå dette dokumentet så pass lenge etterpå, og det viste seg at det var eit kjernepunkt som låg der, som me ikkje hadde fått diskutert i dei to møta som eg har nemnt. Då syntest eg at me var i all fall ikkje så godt informerte som me burde ha vore. Det vil eg gjerne ha sagt.

Formannen: Om jeg får lov til å bryte inn igjen, så må jeg bare si at tanken *ble* drøftet på det siste møtet i den utvidede utenrikskomite. Jeg husker at det var enda to medlemmer – uten at jeg vil nevne navn – som tok tanken opp og sa at den var verd å tenke på.

Røiseland: Det er jo rett nok, det som her er sagt, at dokumentet ikkje er sendt rundt før etter møtet i Stortinget. Og det kan gjerne vere at det hadde vore

ønskjeleg at det hadde vore sendt rundt. Men saka har jo vore drøfta i sammøte mellom utanrikskomiteen og fiskerikomiteen. Det er riktig, som formannen sa, at tanken ikkje fekk noka tilslutning. Men på den andre sida så blei det no sagt at dette var verdt å undersøke. Eg sa i all fall for min part at eg trudde nok det var av interesse å få greie på kva dette forslaget innebar. Og utanriksministeren hadde jo sagt med reine ord at vi hadde fått visse antydningar både frå Nederland og frå Tyskland, og sjølv refererte eg det som sto i "Times" og som var sendt ut i den offentlege orientering som kjem frå Utanrikspolitisk Institutt, "Rask Informasjon" – det sto det jo ein del frå "Times" om det, som gjekk akkurat i same lei. Utanriksministeren snakka jo ikkje så svært mykje om det i stortingsmøtet, men han nemnde det då, det er ikkje tvil om det. Så eg synest nok at ein ikkje kan seie at komiteen ikkje er blitt orientert om dette. Og personleg har eg oppfatta det som kanskje eit komande alternativ.

Utenriksminister Lange: Jeg tror at jeg kan henvise til det stenografiske referat både fra det siste møtet i de to komiteer og fra stortingsmøtet, at det har vært gjort oppmerksom på denne problemstillingen. Nå kommer det hver dag inn rapporter om de henvendelser vi har gjort i de forskjellige hovedsteder, og jeg tror nok at det vil gi grunn til at jeg må be om å få komme i denne komite igjen for å redegjøre for reaksjonene på våre henvendelser. For reaksjonene er temmelig samstemmige derhen at noe unntak for hele norskekysten kan man ikke tenke seg, derimot hvis vi kan angi – men da antydes det meget begrensede – strekninger på kysten hvor vi skal opprettholde vår 12-milsgrense, så er det et grunnlag. Men de opplysningene vil jeg gjerne få anledning til å legge fram, først i Regjeringen – der har det ennå ikke vært, fordi en av disse rapportene er kommet inn senest i dag – og så i denne komite, for vi må også ha vurdert disse antydningene før delegasjonen reiser til den tredje fase i konferansen den 26. februar.

Ingvaldsen: Jeg godtar selvfølgelig fullt ut formannens opplysning om at det er tilfeldigheter som har gjort dette. Det som plager meg, det er at så vidt jeg forsto ble under det nevnte stortingsmøte i grunnen forhandlingsdelegasjonens instruks fastlagt, og jeg har det inntrykk at det ville være en stor fordel om vi kunne ha hatt dette alternativet med under forhandlingene – og jeg forstår også nå på utenriksministeren at han er kommet over i samme tankebaner. Det som er det primære for mitt vedkommende, er at vi fører så realistiske forhandlinger som vel mulig, så vi kan oppnå det best mulige resultat, og da forekommer det meg etter det lille kjennskap jeg har til det, at dette er et moment som man ikke kan overse.

Så vil jeg endelig få lov til å si at den ting at tanken har vært nevnt her, det er så sin sak, for det ligger jo nær i grunnen. Men det som ikke var nevnt, det var altså at det var slike konkrete uttalelser fra andre land om en sådan løsning, hvilket jeg mener ville ha vært av betydning, og vel ville ha gjort at man hadde sett mer alvorlig på dette alternativet.

Rakel Seweriin: Jeg er helt enig med dem som sier at disse antydningene ble nevnt både her i komiteen og i Stortinget. Og jeg for min part vurderte det slik at etter den reaksjonen som kom på det her, var det på det tidspunkt ikke mulig å ta dette alternativet med i den instruksjonen som da ble behandlet.

Når jeg forlangte ordet, var det med tanke på et eventuelt nytt møte av samme art. Jeg vil be de respektive myndigheter i Stortinget, hvem det nå måtte være – den utvidede utenrikskomitees formann, eller, jeg synes mer nærliggende Presidentskapet – se på ordningen omkring slike møter. Det er ikke riktig, slik som det foregår nå. Da vi hadde det siste av disse fellesmøtene, åpnet en av "Dagbladet"s journalister døra inn hit. Det er altså ingen tilsvarende vakt ved dørene her som det er ved hemmelige møter i Stortinget. Man praktiserer så å si ingen av de vanlige reglene som følges i Stortinget, ved møtene her, som jo skal betraktes som hemmelige, og det forekommer meg at Stortingets administrasjon bør bringe dette på det rene. Jeg kunne nevne flere ting: Hr. Ingvaldsen var uheldig han, som ikke fikk disse dokumentene før mandag – journalistene hadde dem jo lørdag!

Ingvaldsen: "Fortrolig"!

Formannen: Ja, det er et annet problem.

Hambro: Jeg håper jeg ikke forsto formannen riktig, men hvis jeg ikke hørte helt galt, nevnte formannen som et slags svar på hr. Ingvaldsens kritikk at det tar en viss tid for departementet å få disse dokumenter mangfoldiggjort og sendt rundt. Jeg håper at det ikke var alvorlig ment, for hvis vi virkelig trenger et dokument, må vi da ikke ta imot det svar at det tar sånn tid å få lavet i stand disse dokumenter at vi ikke kan få dem i tide! Jeg tror at man i Utenriksdepartementet og også i Stortinget har stensileringsmaskiner og at det går an å få folk til å gjøre det. Vi har hørt det før her i Stortinget, dette at det var vanskelig å få dokumenter av samme grunn – at vi ikke fikk dem fordi det hadde vært vanskeligheter i departementet med å få dem mangfoldiggjort. Jeg tror ikke at vi bør få høre det som argument for at vi ikke får dokumenter.

Jeg tror ellers at den konklusjon man kan trekke av denne lille debatt, er at hvis komiteens formann er i tvil om hvor vidt et dokument skal fremlegges eller ikke, så er det kanskje det mest hensiktsmessige at vi henstiller til formannen at han lar dokumenter av denne art bli gjenstand for størst mulig omdeling til medlemmene av denne komite.

Formannen: Jeg skal være mer enn villig til å ta opp til gjennomgående drøfting og debatt dette spørsmålet om dokumenter, for det er meget vanskelig. Der finnes en god del stortingsmenn som sier: "Gud befri oss for alle disse rapporter!" Og jeg vil jo si at for mitt vedkommende blir det av og til et problem å få tid nok til å lese dem, og så må der altså velges noe ut. Jeg beklager at vi, da vi ba Utenriksdepartementet om å få disse dokumenter til omdeling, ikke var oppmerksomme på at stortingsdebatten nærmet seg, slik at vi kunne ha bedt om å få

dem tilsendt så fort som mulig. Men dette var jo altså bare noen tilfeldige dokumenter som vi mente var av interesse for saken. Skal man gå over til at hele Utenriksdepartementets dokumentasjon skal fremlegges, så blir det en ganske stor affære, og det tror jeg ikke heller vil være noen fordel for saksbehandlingen.

Ingvaldsen: Kan man nå regne med at det blir gitt en ny orientering før neste møte i konferansen?

Utenriksminister Lange: Vanskeligheten er jo at vi har Nordisk Råd i neste uke, men sånn som de arter seg, de reaksjonene vi har fått på våre diplomatiske henvendelser, ifølge rapportene som kommer inn i disse dager, tror jeg det blir behov for en kontakt med komiteene før konferansen åpner i London den 26. februar.

Ingvaldsen: Ett spørsmål til: Jeg vet ikke hva man har oppfattet som konklusjon på stortingsmøtet, men jeg for min del oppfattet det faktisk slik at der ble vår delegasjons standpunkt fastlagt. Den skulle holde på de 12 mil, og man ville diskutere overgangsbestemmelser inntil 1974, og så var det punktum. Jeg ville beklage det hvis det var tilfellet, for jeg ville foretrekke at man kunne utvide forhandlingsmandatet.

Utenriksminister Lange: Mandatet for forhandlingene blir ikke fastlagt før umiddelbart forut for konferansen, og det blir fastlagt i lys av de drøftingene som vi da har hatt bl.a. med de to komiteer. Så det er ikke noenting som er definitivt låst fast.

Møtet hevet kl. 11.50.